

The Lived Experiences of Social Media Use Among Girls from the 2000s Generation

Fahimeh Zare
Chahoki

Resident Researcher, Women and Family
Research Institute, Qom, Iran

Mohammad Taghi
Karami

Professor, Department of Social Sciences,
Allameh Tabatabae'i University, Tehran, Iran

Extended Abstract:

Introduction

The rapid advancement of information and communication technologies (ICTs) has fundamentally transformed various aspects of human life, especially in the realm of social interactions. Among these technological innovations, virtual social networks have emerged as one of the most influential platforms, offering diverse services and extensive opportunities for communication. These networks have not only redefined the nature of human connections by transcending the limitations of time and space but have also enabled users to interact anonymously, thereby liberating them from constraints such as gender, class, race, and ethnicity. This phenomenon has garnered significant attention from scholars across disciplines, particularly in the context of youth and adolescents, who are among the most active users of these platforms.

In Iran, the generation born in the 2000s—often referred to as "digital natives" or the "network generation"—represents a unique cohort that has grown up immersed in digital technologies. For these individuals, social media is not merely a tool for entertainment or information but a fundamental component of their daily lives and identity formation. Despite the increasing prevalence of social media use among Iranian adolescents, there is a notable gap in sociological

* Corresponding Author: fahim.zare63@gmail.com

How to Cite: Zare Chahoki, M., Karami, M. T. (2025). The Lived Experiences of Social Media Use Among Girls from the 2000s Generation, *Journal of New Media Studies*, 11(41), 1-40. DOI: 10.22054/nms.2025.62282.1251

Original Research

Accepted: 10/06/2023

Revised: 22/02/2023

Received: 30/11/2022

ISSN: 2538-2209

eISSN: 2476-6550

research focusing specifically on the lived experiences of girls from this generation within the context of virtual social networks. Most existing studies have adopted psychological perspectives or quantitative approaches, often overlooking the nuanced, subjective experiences and agency of these young users.

Main Research Question

This study seeks to address the following central research question: How do girls born in the 2000s in Qom experience and interpret their participation in virtual social networks? The research aims to explore the motivations, perceived benefits, challenges, and broader social implications of social media engagement for this demographic, with a particular emphasis on understanding their sense of agency, identity, and social influence within the digital sphere.

Methodology

To achieve a deep and nuanced understanding of the phenomenon, this research adopts a qualitative methodology, specifically employing thematic analysis. Data were collected through semi-structured interviews with 30 girls born in the 2000s and residing in the city of Qom, Iran. Participants were selected using purposive sampling to ensure a diverse representation of backgrounds and experiences.

The interviews focused on participants' motivations for joining social networks, their patterns of use, the nature of their online interactions, and the perceived impact of social media on their personal and social lives. All interviews were audio-recorded, transcribed verbatim, and subjected to rigorous coding and thematic analysis. The analysis process involved identifying recurring patterns, categorizing themes, and synthesizing the findings to construct a comprehensive narrative of the participants' lived experiences.

Findings

The thematic analysis revealed that the lived experience of girls born in the 2000s in Qom with respect to social media participation can be primarily understood through the overarching theme of "social influence." This central theme encapsulates the various ways in which these girls navigate, negotiate, and assert their presence within virtual

3 | The Lived Experiences of Social Media ... ; Zare Chahoki & Karami

social networks. The analysis further identified six main categories of motivations and experiences, all of which contribute to the broader theme of "living freely" in the digital age:

1. 1. Entertainment and Recreation: Social media platforms serve as key sources of entertainment and leisure. Participants reported using these networks to unwind, access humor, music, and videos, and participate in online games and challenges. This aspect of use is closely tied to their desire for relaxation and escapism from daily routines.
2. 2. Educational Purposes: Many participants highlighted the educational benefits of social media, such as accessing academic resources, joining study groups, and seeking help with schoolwork. These platforms are perceived as valuable tools for self-directed learning and skill development, often supplementing formal education.
3. 3. Social Interaction and Communication: Social networks facilitate communication with peers, family, and even strangers. The ability to maintain and expand social connections, especially in a culturally conservative context like Qom, was seen as empowering. Participants valued the opportunity to express themselves, share experiences, and receive social support.

4. Access to Information: The immediacy and breadth of information available on social media were frequently mentioned. Participants used these platforms to stay informed about current events, trends, and issues relevant to their interests and identities. This access was described as both liberating and essential for personal growth.

5. Psychological Needs Fulfillment: Social media engagement was found to satisfy various psychological needs, including the need for belonging, validation, and self-expression. The platforms provide a space where participants can construct and experiment with their identities, receive feedback, and build self-confidence.

6. Preservation of Individuality: Despite the collective nature of social networks, participants emphasized the importance of

maintaining individuality. They described strategies for curating their online personas, setting boundaries, and selectively sharing personal information to retain a sense of autonomy and control.

Collectively, these categories illustrate a complex interplay between agency and structure, wherein girls actively shape their online experiences while simultaneously being influenced by the affordances and constraints of digital technologies.

Discussion

The findings underscore the transformative impact of social media on the lives of adolescent girls in Iran. The study reveals that virtual social networks function as both arenas for empowerment and sites of negotiation, where traditional norms and modern values intersect. The participants' experiences reflect a broader trend of digital emancipation, characterized by increased autonomy, access to information, and opportunities for self-expression.

Notably, the study highlights the dual nature of social media: while it offers unprecedented freedom and connectivity, it also presents challenges related to privacy, online harassment, and the pressure to conform to digital norms. The girls' strategies for navigating these challenges—such as selective disclosure and identity management—demonstrate a high degree of digital literacy and adaptability.

Conclusion

This research contributes to the growing body of literature on youth and digital media by providing an in-depth sociological analysis of the lived experiences of Iranian girls born in the 2000s. The study's qualitative approach offers rich insights into the motivations, practices, and meanings associated with social media use among this demographic.

The findings suggest that social media is not merely a passive medium but an active site of identity construction, agency, and social influence. For girls in Qom, participation in virtual social networks represents both a means of "living freely" and a platform for negotiating the complexities of modern Iranian society.

Given the centrality of digital technologies in shaping the future of Iranian youth, the study underscores the importance of

5 | The Lived Experiences of Social Media ... ; Zare Chahoki & Karami

understanding their digital lifeworlds. Such understanding can inform policymakers, educators, and cultural planners in developing strategies that support the positive development of young people while addressing the risks and challenges of the digital age.

Keywords: Girls Born in the 2000s, Social Networks, Virtual Space, Lived Experience, Network Generation.

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی (مورد مطالعه: شهر قم)

پژوهشگر مقیم پژوهشکده زن و خانواده، قم، ایران

فهیمة زارع *

استاد، دانشکده علوم اجتماعی، دانشگاه علامه طباطبائی، تهران، ایران

محمد تقی کرمی

چکیده

پژوهش پیش رو باهدف فهم تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام شده است. این دختران از مهم‌ترین گروه‌هایی هستند که به سبب ویژگی‌های دوران نوجوانی بیشترین حضور را در این فضا تجربه می‌کنند. این پژوهش بر اساس روش‌شناسی کیفی و به روش تحلیل تماتیک صورت گرفته و داده‌ها از طریق مصاحبه‌ی نیمه ساختاریافته جمع‌آوری شده است. مصاحبه‌ها با ۳۰ نفر از دختران دهه هشتادی از شهر قم انجام شد. پس از کدگذاری مصاحبه‌ها، نتایج نشان داد تجربه دختران دهه هشتادی از کنشگری در شبکه‌های اجتماعی را می‌توان در قالب مضمون اصلی «نفوذ اجتماعی» مورد تحلیل قرار داد. اهدافی که دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند در شش مقوله‌ی تفریح و سرگرمی، آموزشی، برقراری تعامل و ارتباط با دیگران، دسترسی به اطلاعات، ارضای نیازهای روانی و حفظ فردیت دسته‌بندی می‌شوند که همگی ذیل مضمون اصلی «رها زیستن» قابل بررسی است.

کلیدواژه‌ها: دختران دهه هشتادی، شبکه‌های اجتماعی، فضای مجازی، تجربه زیسته، نسل شبکه.

۱- بیان مسئله

در عصر جدید با توجه به رشد سریع تکنولوژی‌های جدید اطلاعات و ارتباطات و به دلیل قابلیت‌های ویژه‌ی آن‌ها، استفاده از فناوری‌های نوین به بخشی از زندگی روزمره افراد مبدل گردیده است که جنبه‌های مختلف زندگی انسان را تحت تأثیر قرار می‌دهد (شرودر، ۱۴۰۱، ۱۳۷). شبکه‌های اجتماعی مجازی به دلیل ارائه‌ی خدمات متنوع، امکانات وسیع ایجادشده و تسهیل ارتباطات در فضای مجازی یکی از بانفوذترین تکنولوژی‌های ارتباطی جدید است (کافی و شعاع هاشمی، ۱۴۰۱، ۷).

با ورود این شبکه‌ها به حوزه‌ی تعاملات انسانی، سبک جدیدی از ارتباطات شکل گرفت که دارای ویژگی‌های خاصی است و با ایجاد ارتباط در دنیای واقعی متفاوت است. ارتباط در فضای مجازی، فارغ از محدودیت‌هایی همچون زمان و مکان است و هم‌زمان می‌توان با گستره‌ی وسیعی از افراد ارتباط گرفت (ذکایی و ویسی، ۱۳۹۹، ۴۲). ضمن آنکه ناشناس ماندن و ویژگی منحصر به فردی است که کاربر را از قیودی همچون جنسیت، طبقه، نژاد و قومیت رها می‌کند. راه‌اندازی فضایی مناسب برای کنش متقابل افراد با یکدیگر و دریافت انبوهی از اطلاعات در کمترین زمان ممکن، با هزینه‌ی پایین، توجه کاربران زیادی را از سراسر جهان جلب کرده است (یعقوبی دوست، ۱۳۹۹، ۱۲۷-۱۳۷).

یکی از گروه‌های فعال در شبکه‌های اجتماعی مجازی نوجوانان هستند. شبکه‌های اجتماعی، نوجوانان را با اندیشه‌ها و گرایش‌هایی آشنا می‌کند که برون‌ریزی احساسی و عقلانی بیشتری برایشان فراهم می‌آورد. آن‌ها می‌توانند از طریق این رسانه دنیا را در بستر جهانی ببینند و وارد فضایی شوند که حتی افرادی که به گروه‌های محروم جامعه تعلق دارند نیز بتوانند در آن حضور پیدا کنند. وقتی منابع اطلاعاتی در دسترس کودکان و نوجوانان نسل شبکه قرار داشته باشد، جستجوی اطلاعات و دسترسی به آن و بیان نظرهایشان را حق بنیادی خود خواهند دانست (سعدی پور، ۱۳۹۲، ۱۵۴).

برای بسیاری از نوجوانان شبکه‌های اجتماعی مجازی، منبع اصلی اطلاعات، سرگرمی و ابزار مهمی برای ارتباط است (خلیلی آذر، ۱۳۹۲، ۱۵۸). امروزه نوجوانان

اوقات فراغت خود را بیش‌ازپیش در خلوت سپری می‌کنند و برای سرگرم شدن به‌طور فزاینده‌ای به رسانه‌های جدید متکی هستند و از جامعه دوری می‌کنند (ذکایی، ۱۳۸۳، ۴۵). از نظر باکینگهام^۱، قدرت فردی در حال شکل‌گیری ناشی از رسانه‌های دیجیتال در مناسبات اجتماعی نوجوانان در محیط خانواده و عرصه عمومی تأثیرگذار بوده است. طبق پژوهش وی این تغییرات برای دختران آشکارتر بوده است. در مجموع، افزایش آزادی و قدرت انتخاب یکی از دستاوردهای رسانه‌های دیجیتالی برای نوجوانان است (باکینگهام، ۲۰۰۸، ۱۹ به نقل از صادقی فسایی و عرفان منش، ۹۷، ۷).

غالب پژوهش‌های انجام‌شده در ایران که به بررسی تأثیرات فضای مجازی و تکنولوژی‌های نوین ارتباطی بر نوجوانان پرداخته‌اند، با رویکردهای روان‌شناختی این موضوع را مطالعه کرده و نسبت به بررسی وجوه جامعه‌شناختی آن، پژوهش‌های کمتری صورت گرفته است. در پژوهش حاضر قصد داریم با استفاده از دیدگاه جامعه‌شناختی به فهم و تحلیل تجربه‌ی زیسته‌ی دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی بپردازیم. اهمیت این پژوهش از آن‌روست که تکنولوژی‌های نوین ارتباطی، تجربیات، احساسات و نگرش‌های جدید برای دختران دهه هشتادی رقم‌زده و به دلیل آنکه این دختران بخش اعظم از سرمایه‌ی انسانی در آینده‌ی جامعه‌ی ایرانی را رقم می‌زنند، فهم و شناخت زیست جهان آن‌ها در فضای مجازی، شناخت صحیح رفتارها، گرایش‌ها و نگرش‌های آن‌ها در دنیای واقعی را تسهیل کرده و به برنامه‌ریزان فرهنگی و سیاست‌گذاران کمک می‌کند.

۲- پیشینه پژوهش

درباره‌ی بررسی پیشینه پژوهشی داخلی، پژوهشی مستقل با رویکرد کیفی درباره تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی یافت نگردید. به لحاظ روشی، غالب پژوهش‌های انجام‌شده کمی می‌باشند. در خصوص محتوا بیشترین فراوانی ذیل موضوعاتی مانند انواع کاربری‌های نوجوانان در این فضا، انگیزه‌ها و عوامل

1. Bucking ham

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۹

این گروه سنی از حضور در شبکه‌های مجازی است. محدود پژوهش‌هایی نیز به مسائل اجتماعی نوظهوری که متأثر از فضای مجازی و شبکه‌های اجتماعی جدید برای نوجوانان رخ می‌دهد پرداخته و نگاهی آسیب‌شناسانه به این موضوع دارند. غالب این پژوهش‌ها از زاویه دید بیرونی به بررسی این حوزه پرداختند و به صورت مستقیم به سراغ تجربه‌ی زیسته کاربران نوجوان و فهم روایت آن‌ها نرفته‌اند.

خواجه‌ئیان و همکاران (۱۳۹۹) در مقاله‌ی «الگوی رفتاری نسل بومیان دیجیتال ایرانی در اینستاگرام: داده کاوی در کلان داده‌های شبکه اجتماعی» به بررسی الگوهای رفتاری نسلی پرداخته‌اند که از ابتدای تولد، با اینترنت و رسانه‌های اجتماعی همزیستی داشته‌اند. نتایج به دست آمده، ضمن تأیید مفهوم «بومیان دیجیتال» و فناوری- آگاهان، نشان می‌دهد که کاربران این نسل، از تک تصویر بیش از اشکال دیگری مانند کلیپ و آلبوم تصاویر استفاده می‌کنند و رفتارهای کامنت گذاری و لایک آنان نیز از الگوهای مشخصی تبعیت می‌کند.

رضائیان و ادریسی (۱۳۹۹) در پژوهشی با عنوان «تأثیر شبکه‌های اجتماعی و اعتماد اجتماعی بر مصرف فرهنگی نسل چهارم با تأکید بر تلگرام، اینستاگرام و توییتر» با استفاده از تکنیک پیمایش، به بررسی تأثیر شبکه‌های اجتماعی مجازی (تلگرام، اینستاگرام و توییتر) و اعتماد اجتماعی بر مصرف فرهنگی نسل چهارمی‌ها می‌پردازند. بر اساس یافته‌های این پژوهش، استفاده نسل چهارمی‌ها از شبکه‌های اجتماعی بر مصرف فرهنگی پاسخگویان تأثیر مستقیم و مثبت داشته است. همچنین هر چه اعتماد اجتماعی افزایش می‌یابد، مصرف فرهنگی نیز افزایش می‌یابد.

سراجی و همکاران (۱۳۹۶) در مقاله «انگیزه‌های استفاده دانش آموزان متوسطه از شبکه‌های مجازی اجتماعی» به شناسایی انگیزه‌های دانش آموزان پسر دوره متوسطه دوم شهر همدان در استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازند. یافته‌ها نشان می‌دهد، دانش آموزان برای کسب اطلاعات جدید، سرگرمی و تفریح، ارتباط و تعامل با دیگران و خودابرازی از شبکه‌های اجتماعی مجازی استفاده می‌کنند. انگیزه‌های دانش آموزان در

استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی به تربیت اولویت کسب اطلاعات، سرگرمی، ارتباط و تعامل و خود ابرازی است.

افشانی و همکاران (۱۳۹۶) در پژوهشی با عنوان «عوامل مؤثر بر گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی، مورد مطالعه: دانش آموزان دختر دبیرستان‌های شهر کرد» به بررسی عوامل اجتماعی- روانی مرتبط با گرایش نوجوانان دختر دبیرستان‌های شهر کرد به شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌پردازند. یافته‌های این پژوهش نشان می‌دهد که بین میزان تحصیلات والدین دانش آموزان، میزان استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی، مدت زمان عضویت در شبکه‌های اجتماعی، سادگی و سهولت استفاده از شبکه‌های اجتماعی، احساس همنوایی با دوستان، نیاز به پیشرفت و ارضای نیازها با گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی رابطه مستقیم و معنی داری وجود داشت.

صادقی فسایی و عرفان منش (۱۳۹۷) در مقاله‌ای با عنوان «واکاوی مختصات تلفیق عاملیت نوجوانان و فناوری با توجه به خانگی شدن ICTs» با استفاده از روش کیفی و مصاحبه نیمه‌ساختار یافته با ۱۲۰ نوجوان و با اتخاذ رویکرد نظری منطبق بر دوگانه ساختار- عاملیت برای انسان و فناوری به واکاوی نگرش نوجوانان و مادران و پدران نسبت به حضور فناوری‌های نوین در محیط خانه و خانواده می‌پردازند. بر اساس نتایج این پژوهش یکی از مضامین کلیدی در تحلیل مسئله و امکان تلفیق عاملیت عبارت است از ایده «فناوری به مثابه منبع قدرت» برای نوجوانان است. بر این اساس، نوعی «انسان‌شناسی جدید» در فهم کنش نوجوانان به دلیل اتصال به ابزارها و فناوری‌های جدید شکل می‌گیرد که بر سطحی از ادغام کنشگر با فناوری‌های نوظهور دلالت دارد.

خلیلی آذر (۱۳۹۲) در پژوهشی با عنوان «شناخت ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی و اثرات آن‌ها بر روابط بین فردی نوجوانان» با استفاده از روش اسنادی و مراجعه به پژوهش‌های مختلف، نشان می‌دهد که اینترنت، دنیای نوجوانان و روابط آنان را با همسالانشان گسترش داده و راه‌های ارتباطی جدیدی را با افرادی که بیرون از اجتماع نزدیک آن‌ها هستند، فراتر از مکان، سن، جنس، نژاد، قوم و زبان فراهم کرده است.

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۱۱

مش و تلمود (۱۳۹۳) در کتاب «نوجوان دیجیتال»، دنیای اجتماعی نوجوانان در عصر اطلاعات» به بررسی و تحلیل دنیای اجتماعی نسل شبکه می‌پردازد. بر اساس پژوهش‌های انجام‌شده، نوع جدیدی از سواد کامپیوتری در بین نوجوانان ظهور پیدا کرده که باعث افزایش خودمختاری نسل شبکه در انتخاب رسانه و دوستان آنلاین گردیده است. ترکیب شدن جنبه‌های اجتماعی با جنبه‌های تکنولوژیک فناوری اطلاعات و ارتباطات دوستانی را که از نظر جمعیتی یا علائق، مشابه یکدیگرند قادر می‌سازد که در شبکه‌های متجانس باهم ارتباط برقرار کنند.

باکینگهام (۲۰۰۸) در کتاب «جوانان، هویت و رسانه‌های دیجیتال» نتایج و پیامدهای رسانه‌های دیجیتال بر هویت‌های نوجوانان و جوانان را مورد بررسی قرار می‌دهد. نسل دیجیتال، نسلی هستند که اشکال نوینی از ارتباطات در فضایی گسترده را تجربه می‌کنند. رسانه‌های دیجیتال، آزادی فردی و قدرت انتخاب نوجوانان و جوانان را افزایش داده و ساختار قدرت در خانواده را با تغییراتی مواجه کرده است. بنا بر پژوهش‌های انجام‌شده در این کتاب، دختران نوجوان با سهولت بیشتری جذب فضای مجازی می‌گردند.

جانگ و همکارانش (۲۰۱۶) در پژوهش خود به تجزیه و تحلیل و پیش‌بینی ویژگی‌های رفتاری دو گروه سنی نوجوانان و بزرگسالان در اینستاگرام پرداخته‌اند. پژوهش آن‌ها مشخص کرد که گروه سنی نوجوان در اینستاگرام فعال‌تر از گروه سنی بزرگسال عمل کرده و راحت‌تر به ابراز احساسات و علایق خود می‌پردازند. تفاوت مقاله پیش رو با پژوهش‌های قبلی در آن است که به فهم کنش دختران دهه هشتادی در شبکه‌های اجتماعی مجازی در متن خودشان می‌پردازد.

۳- ادبیات نظری پژوهش

۳-۱- شبکه‌های اجتماعی مجازی

چی ای بارنز^۱ در سال ۱۹۵۴ برای اولین بار اصطلاح شبکه‌های اجتماعی را به کار برد. در نظریه شبکه اجتماعی سنتی، شبکه اجتماعی مجموعه‌ای از نهادهای اجتماعی شامل مردم و

1. J. A. Barnes

سازمان‌هاست که از طریق مجموعه‌ای از روابط معنادار اجتماعی به صورت چهره به چهره با یکدیگر تعامل دارند، اما شبکه‌های اجتماعی امروزه، بیشتر بر جامعه مجازی متمرکزند و منظور مجموعه پایگاه‌های اینترنتی مبتنی بر وب ۲ است (افشاریان، ۱۳۹۶، ۱۲۳).

هایدمان^۱ در پژوهش خود بیان می‌کند که شبکه‌های اجتماعی مجازی یکی از سریع‌ترین خدمات در حال رشد در اینترنت است که تبدیل ب یک رسانه‌ی جهانی شده است. علاقه، نیاز و هدف مشترک به عاملی پیونددهنده در شبکه‌های مجازی تبدیل می‌شود به گونه‌ای که کاربران حتی بدون حضور فیزیکی در کنار یکدیگر این احساس را دارند که در یک جمع واقعی به سر می‌برند (Heidemann, 2010).

شبکه‌های اجتماعی مجازی به عنوان یکی از مهم‌ترین رسانه‌های اجتماعی عصر حاضر با ظرفیت و امکانات ویژه‌ی خود، بستری مناسب برای ایجاد گفتگوهای عمومی در بین افراد گوناگون که در آن فضا از جایگاه برابری برخوردارند و همگان می‌توانند در آن‌ها مشارکت کنند، ایجاد کرده است. این شبکه‌ها تعاملی، سریع، دارای روابط افقی، ساده (از نظر استفاده) و اصولاً مبتنی بر گفتگو و مباحثه هستند (Kaplan & Haenlein, 2010 به نقل از کرمانی و خانیکی، ۱۳۹۸: ۲).

اشخاصی که در یک شبکه اجتماعی مجازی فعال هستند، گرچه ممکن است به لحاظ منطقه جغرافیایی از یکدیگر جدا باشند، اما تجربه‌ی یکسانی از فضای مجازی و قوانین حاکم بر آن دارند و تاریخچه‌ی مشترکی را با یکدیگر رقم می‌زنند. کاربران آنلاین، علاوه بر رهایی از محدودیت‌های مکانی، به لحاظ ویژگی‌های شخصیتی و نقش‌های اجتماعی دنیای واقعی خویش نیز آزاد هستند. کاربران در ارتباطات مجازی این فرصت را دارند با استفاده از فضای گمنامی، خود درونی خویش را ابراز کرده و شخصیت دلخواه خود را تجربه کنند. در این رویکرد، ارتباطات مجازی نوع نوینی از ارتباط اجتماعی است که محدود به ملاقات چهره به چهره با افراد نیست و کاربران در یک گستره‌ی جهانی می‌توانند با دیگران ارتباط بگیرند (Bargh, 2002).

با حضور روزافزون شبکه‌های اجتماعی مجازی که هزینه چندان برای کاربران در

1. Heidemann

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۱۳

بر ندارد، فرایند جهانی‌سازی از پایین به بالا با سهولت و سرعت بیشتری رقم می‌خورد. ظهور فناوری اطلاعات و ارتباطات دوران جدیدی از شبکه‌ها و روابط دموکراتیک و سازمانی را ایجاد می‌کند که در آن منابع به راحتی جریان دارند و طبق قوانین جدید، بین تعداد زیادی از شرکت کنندگان به اشتراک گذاشته می‌شوند و با عصر جدیدی از شبکه‌های اجتماعی به شکل دهکده‌ی جهانی روبه‌رو هستیم (Neal, 2001 به نقل از سعدی‌پور، ۱۳۹۲: ۱۴۹).

ژان لادریر^۱ معتقد است، فناوری به گونه‌ای ویژه، توانمندی انسان را از نظر کمی و کیفی افزایش می‌دهد و خود شکلی از کنش است (لادریر، ۱۳۸۰، ۱۰۸). بر اساس نظریه‌هایی که ویژگی ساختاری فناوری و تغییرات تکنیکی در جامعه را برجسته کرده‌اند، کنش، تحت تأثیر و در محدوده‌ای مشخص از محیط فناورانه اتفاق می‌افتد و بالطبع فناوری بخشی از ساختار جامعه را تشکیل داده و می‌تواند به محدود شدن یا تقویت کنش انسانی بینجامد. وجه اشتراک نظریه‌های کارل مارکس^۲، لوئیس مامفورد^۳ و ژاک اللول^۴ این است که همه‌ی آن‌ها تحمیل ساختاری فناوری بر کنش انسانی را مطرح کرده و برای فناوری، عاملیت مستقل و ویژگی تحمیل شونده‌ای بر اراده و کنش انسانی قائل شده‌اند. در مقابل، برخی دیگر از نظریه‌ها، فناوری را نوعی کنشگر معرفی می‌کنند. بر این اساس، فناوری به عاملیت انسان کمک و آن را تقویت می‌کند. نظریه پردازان «کنشگر – شبکه»، یعنی میشل کالن^۵ و برونو لاتور^۶ و نظریه‌ی «سایبرگ» از دوناهاراوی^۷ از جمله‌ی این نظریه‌ها هستند (عرفان منش و صادقی فسایی، ۱۳۹۷: ۱۵۵).

۳-۲- نسل شبکه

نسل عبارت است از گروهی از افراد که در یک زمان واحد به دنیا آمده و تجارب، منافع و

-
1. Jean Ladriere
 2. Karl Marx
 3. Lewis Mumford
 4. Jacques Ellul
 5. Michele Callon
 6. Bruno Latour
 7. Donna Harraway

دیدگاه‌های مشترکی دارند و نسبت به این تجارب و منافع مشترک آگاه هستند. آنچه در مسئله نسل‌ها باید مورد توجه قرار گیرد، تفاوت‌های فرهنگی و اجتماعی این گروه‌های سنی است. گروه‌های سنی جمعیت شناختی هنگامی به عنوان نسل مورد توجه قرار می‌گیرند که ویژگی‌های فرهنگی و جمعیت‌شناختی متمایز و قابل توجهی نسبت به دیگر گروه‌های سنی داشته باشند (کوثری، ۱۳۸۷: ۶۷).

کارل مانهایم^۱ معتقد است که نوع نسل از طریق مجموعه‌ای از موقعیت‌های اجتماعی - تاریخی و رویدادهای اتفاق افتاده در زمان این نسل‌ها تعریف می‌شود. از نظر وی، سن عاملی تعیین‌کننده است چرا که در زمان جوانی و نوجوانی افراد، تعدادی عوامل اجتماعی، تاریخی ویژه و خاص یا اتفاقی مهم می‌بایست این افراد را تحت تأثیر قرار دهد تا تجربه زندگی آن‌ها را در آینده شکل داده و آن‌ها را به اتفاقات این دوره ارتباط دهد (خواجہ‌ئیان و همکاران، ۱۳۹۹: ۱۳).

«نسل شبکه»، «نسل هزاره» و «بومیان دیجیتال» گروه بزرگی از نوجوانان را توصیف می‌کند که در عصر اینترنت رشد یافته‌اند و با غوطه‌ور شدن در این تکنولوژی‌ها به سهولت از کامپیوتر استفاده می‌کنند، بازی‌های آنلاین انجام می‌دهند و به وسیله‌ی ابزارهای الکترونیکی به طور مداوم در ارتباط با دوستان خویش هستند. اصطلاح نسل «بومیان دیجیتال» را پرنسکی^۲ برای اولین بار طرح و از نسل جدیدی گفت که از آغاز تولدشان ابزارها و تکنولوژی‌های نوین زندگی آن‌ها را دربر گرفته است. به دلیل آنکه بومیان دیجیتال از دوران کودکی تجربه‌ی حضور در فضای مجازی را دارند، تمایلات و کنش‌های متفاوتی نسبت به گذشتگان دارند. ویژگی این نسل، خوش‌بینی، علاقه به انجام فعالیت گروهی و داشتن استعداد ویژه در عرصه‌ی تکنولوژی‌های جدید است. نسل شبکه تبحری ویژه در تولید نمایش‌های چندرسانه‌ای دارند و نقش یک تولیدکننده‌ی فعال را ایفا می‌کنند نه یک مصرف‌کننده‌ی صرف (Prensky, 2007).

برخی از پژوهشگران معتقدند بومیان دیجیتال علاقه‌ی شدید به نفوذ اجتماعی دارند

1. Karl Mannheim

2. Prensky

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۱۵

و در غالب موارد شبکه‌های اجتماعی مجازی را برای حفظ ارتباط، تعامل اجتماعی و نظارت و کنترل اجتماعی به کار می‌گیرند و بقیه موارد استفاده همچون کسب اطلاعات، تفریح و سرگرمی در درجه دوم اهمیت است (Park & Valenzuela, 2009).

بومیان دیجیتال تمایل دارند در انواع گوناگون رسانه‌های اجتماعی عضو باشند و از این راه، گونه‌های متفاوت ارتباطات را ایجاد و حفظ کنند (Quinn & Mulvenna, 2011). به نقل از خواجه‌نیا و همکاران، همان، ۱۴).

نسل شبکه به دلیل استفاده‌ی زیاد از فناوری‌های اطلاعات و ارتباطات برای ساختن دنیای جدید خویش، از خلاقیت بسیار بالایی برخوردارند. سرعت بالای اینترنت این امکان را به بومیان دیجیتال می‌دهد تا فضای مجازی را به صورت امتداد روابط چهره به چهره‌ی خود ببینند و نیازهایشان را برای پردازش سریع و ارتباط در زمان واقعی درونی سازند (سعدی پور، همان، ۱۶۵).

۳-۳- تکنولوژی‌های جدید ارتباطی و روابط انسانی

با وجود تفاوت‌هایی که در دیدگاه‌های صاحب‌نظران حوزه رسانه همچون مک لوهان^۱ و کاستلز^۲ وجود دارد، هر دو معتقدند فناوری‌های نوین ارتباطی، الگوهای تعاملی و نظم جامعه را شکل می‌دهند (شعبانی و همکاران، ۱۳۹۷: ۴۲). کاستلز معتقد است در جامعه اطلاعاتی جدید، تکنولوژی‌های ارتباط جمعی، تأثیرگذاری منحصر به فردی دارند که نوع گفتمان، سبک زندگی و تمامی ارزش‌های اجتماعی از سوی رسانه‌ها تعیین می‌گردد. انقلاب ارتباطات در دهه‌ی ۱۹۷۰ از دره‌ی سیلیکون ولی آغاز و با بیشترین سرعت، ظهور جامعه‌ی شبکه‌ای^۳ را فراهم آورده که این امر، افراد و جوامع را در معرض هویت‌های جدید قرار می‌دهد (کاستلز، ج ۱، ۱۳۸۰: ۲۰).

از نظر تامپسون^۴ با رشد سریع فناوری‌های ارتباطات، دو اتفاق عظیم «جهانی‌شدن و

1. McLuhan

2. Castelles

3. Informational Society

4. Thompson

مجازی شدن» بر حیات بشر امروز تأثیرات فراوان گذاشت. ورود فضای سایبری به زندگی انسان و مجازی شدن ارتباطات انسانی، الگوهای اندیشه‌ای و کنشی بسیاری از افراد، به‌خصوص نوجوانان و جوانان را تغییر داده است (تامپسون، ۱۳۸۰: ۱۸).

درباره نقش تکنولوژی‌های جدید در تغییراتی که در روابط انسانی افراد ایجاد کرده، دو رویکرد کلی وجود دارد. باومن^۱ از نظریه‌پردازانی است که نگاه انتقادی به فضای مجازی در تعاملات انسانی دارد. وی معتقد است که ظهور ارتباط‌های مجازی، پیوندهای انسانی را به‌طور هم‌زمان بیش‌تر و سطحی‌تر، شدیدتر و کوتاه‌تر می‌کند. در این نوع از ارتباطات، پیوندها بسیار سطحی‌تر و کوتاه‌تر از آن هستند که به‌صورت علقه و پیوند همیشگی در آیند. ارتباطات مجازی به الگوی تمام ارتباطات انسانی تبدیل شده و انواع ارتباطات دیگر می‌بایست محاسن و معایب خود را با شاخص‌های ارتباطات مجازی بسنجند (باومن، ۱۳۸۴: ۱۰۷).

در مقابل، اندیشمندان دیگری همچون کوان هاسه و ولمن^۲ بر این اعتقادند که فضای مجازی به ترویج تغییرات مثبت کمک می‌کند. شبکه‌های اجتماعی مجازی با فراهم آوردن فضای ملاقات برای افراد دارای علایق مشترک و غلبه بر محدودیت‌های مکان و زمان باعث تجدید حیات اجتماعی شده، گفتگوی آزاد دموکراتیک را رواج می‌دهند، چشم‌اندازهای چندجانبه را ارائه می‌کنند و اقدام جمعی را امکان‌پذیر می‌سازند. اینترنت نه‌تنها فرصت برقراری ارتباط با دوستان و خویشان را با هزینه‌ای پایین فراهم می‌کند، بلکه در نتیجه‌ی آگاهی اعضای شبکه از نیازهای یکدیگر، بر تعداد ارتباطات رودررو و تلفنی آن‌ها می‌افزاید (Quan- Haase, A, & Wellman, 2002) به نقل از کریمیان و همکاران، ۱۳۹۷: ۸۹).

در مورد استفاده‌ی نوجوانان از تکنولوژی‌های جدید ارتباطات دو رویکرد وجود دارد، برخی معتقدند که ابزارهای تکنولوژیکی جدید قدرت خلاقیت و یادگیری کودکان را فراهم می‌کند. طرفداران این نوع نگاه که ظهور عصر اطلاعات و حضور شبکه‌های

1. Bauman

2. Quan- Haase & Wellman

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۱۷

اجتماعی را تجلیل می‌کنند، به فناوری‌های جدید به مثابه ابزارهای قدرت نگاه می‌کنند. در مقابل رویکرد دوم معتقد است این فضا، اثرات مخربی بر نوجوانان دارد، چراکه دسترسی به قدرت می‌تواند به گونه‌ای مؤثر تعدیل و تنظیم شود و نوجوانان را در معرض اطلاعات غیردقیق و فریبکارانه قرار دهد (Livingstone & Helsper, 2007 به نقل از خلیلی آذر، ۱۳۹۲: ۱۵۹).

کسانی که رویکرد دوم را انتخاب می‌کنند، فضای مجازی را غیر اصیل، بازتابی از دنیای واقعی و شکل گرفته از طریق شرایط اجتماعی زندگی واقعی می‌دانند. هویت‌های جداشده دنیای مجازی، سطحی در نظر گرفته می‌شوند و اشکال آنلاین ارتباط، برعکس روابط پایدار و پیچیده انسانی در دنیای آفلاین، زودگذر، انفرادی و یک‌بعدی تلقی می‌شوند. به نظر می‌رسد که کاربران فناوری اطلاعات و ارتباطات چنان در تعاملات مجازی غرق هستند که از زندگی اجتماعی و محیط فیزیکی اطرافشان و همچنین از مسئولیت‌های دنیای واقعی فاصله می‌گیرند (Neal, 2007 به نقل از خلیلی آذر، ۱۳۹۲: ۱۶۲).

۳-۴- اوقات فراغت و سرگرمی

اوقات فراغت توجه تعداد زیادی از جامعه‌شناسان را به خود معطوف کرده و علوم اجتماعی نگاه ویژه به این حوزه دارد. جامعه‌شناسان، فراغت را واقعیتی کاملاً جدید تصور می‌کنند که در نتیجه انقلاب صنعتی و توسعه اجتماعی و اقتصادی جهان امروز پدید آمده و تحت تأثیر تغییرات جهانی است. امروزه فعالیت‌های اوقات فراغت از چنان اهمیتی برخوردار است که کارشناسان از آن به مثابه آیین فرهنگی نام می‌برند. در این معنا چگونگی گذران اوقات فراغت افراد یک جامعه به میزان زیادی معرف خصوصیات فرهنگی آن جامعه است. یکی از عرصه‌های انتخاب آزادانه فردی و عرصه‌ی قابل مشاهده‌ی زندگی که حوزه‌ی مهمی در مطالعات سبک زندگی محسوب می‌شود، حوزه فراغت است (کاروانی و آتش‌افروز، ۱۳۹۴: ۶۲). امروزه شبکه‌های اجتماعی مجازی از اولین انتخاب‌های افراد برای گذران اوقات فراغت است. پژوهشی که به بررسی مصرف

شبکه‌های اجتماعی در بین جوانان چهار کشور ایالات متحده، سوئد، هند و چین پرداخته، وقت‌گذرانی و گردهمایی مجازی جوانان را اصلی‌ترین کارکرد این شبکه‌ها برای این گروه سنی بیان می‌کند (شرودر، ۱۴۰۱: ۱۴۴).

۴- ملاحظات روشی

این تحقیق با رویکرد اکتشافی و باهدف کشف تجربه‌ی زیسته دختران دهه هشتادی انجام شده، به دلیل ماهیت موضوع از روش کیفی استفاده و داده‌ها از طریق مصاحبه‌ی نیمه ساختاریافته جمع‌آوری شده است. پژوهش کیفی به مطالعه‌ی پیچیدگی‌ها، معانی و ابعاد وسیع زندگی اجتماعی می‌پردازد. مطالعه‌ی تجربه زیسته^۱ ذیل پارادایم کیفی و با رویکرد پدیدارشناسانه است. در تجربه زیسته، درواقع از مشارکت کنندگان دو پرسش محوری می‌شود که شامل پرسش‌های چه و چگونه می‌شود: در مورد پدیده‌ی موردنظر چه تجربه‌ای دارید؟ چه زمینه یا وضعیتی نوعاً در تجربه‌ی شما از پدیده‌ی موردنظر تأثیرگذار است؟ در پژوهش‌هایی که به بررسی تجربه زیسته می‌پردازند، محقق کنترلی بر جامعه‌ی موردتحقیق اعمال نمی‌کند، زیرا به دنبال آن است که بدون ایجاد هرگونه حساسیت در جامعه که منجر به مصنوعی شدن رفتار اعضا می‌شود، به ثبت رفتار بپردازد و از حیث هدف، غالباً برای اکتشاف و توصیف به نظر می‌رسد. نقش محقق در این نوع تحقیق عبارت است از مشاهده گر همدل^۲ که می‌خواهد به‌نوعی عینیت دست یابد، اما درعین حال برای پژوهشگر ضروری است که بتواند خود را جای کنشگر اجتماعی بگذارد. تنها با درک معناهای ذهنی مورد استفاده کنشگران اجتماعی است که می‌توان معنای کنش آن‌ها را فهمید. درواقع، نقش و هدف محقق ورود به تجربه‌ی مشارکت کنندگان و دیدن آن تجربه به شیوه‌ی خود آنان است؛ در این معنا محقق و مشارکت کنندگان در تحقیق همکاری دارند (محمدپور، ۱۳۹۶، ۲۴۰).

روش تحلیل داده‌های این پژوهش، تحلیل موضوعی یا تماتیک است. تحلیل

1. Lived- experience

2. Empathic Observer

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۱۹

موضوعی ضمن آن که خود یک روش مستقل تحلیلی است، می‌تواند در روش‌های تحلیلی دیگر نیز به کار رود. تحلیل تماتیک عبارت است از تحلیل مبتنی بر استقرای تحلیلی که در آن محقق از طریق طبقه‌بندی داده‌ها و الگویابی درون داده‌ای و برون داده‌ای به یک سنخ شناسی تحلیلی دست می‌یابد. درواقع، تحلیل تماتیک عبارت است از عمل کدگذاری و تحلیل داده‌ها با این هدف که داده‌ها چه می‌گویند. این نوع تحلیل در وهله‌ی اول به دنبال الگویابی در داده‌هاست. زمانی که الگویی از داده‌ها به دست آمد، باید حمایت تمی یا موضوعی از آن صورت گیرد. (همان، ۱۳۹۲، ج ۲: ۶۰-۶۷).

منظور از کدگذاری عملیاتی است که طی آن داده‌ها تجزیه، مفهوم‌سازی و به شکل تازه‌ای در کنار یکدیگر قرار داده می‌شوند. در فرآیند تفسیر سه مرحله به نام «کدگذاری باز»، «کدگذاری محوری» و «کدگذاری گزینشی» وجود دارد. در کدگذاری باز، داده‌ها را در قالب مفاهیم درمی‌آوریم. مرحله‌ی بعد «کدگذاری محوری» است که پالایش و تفکیک مقوله‌های به‌دست آمده از کدگذاری باز است. از میان انبوه مقوله‌های به وجود آمده در مرحله‌ی کدگذاری باز آن‌هایی که به نظر می‌آید بیش از سایر مقولات در مراحل بعدی به کار می‌آیند، انتخاب می‌شوند. درنهایت کدگذاری گزینشی، کدگذاری محوری را در سطحی انتزاعی‌تر ادامه می‌دهد. در این مرحله شکل‌گیری و پیوند هر دسته‌بندی با سایر گروه‌ها تشریح می‌شود (فلیک، ۱۳۹۱: ۳۳۷-۳۲۹).

در تحقیق پیش رو، ابزار جمع‌آوری داده‌ها مصاحبه‌ی عمیق نیمه ساخت یافته است. در این نوع مصاحبه، اهداف و محورهای اصلی و پرسش‌ها از قبل مشخص گردیده، اما فضای مصاحبه منعطف است و بر اساس نوع پاسخگویی مصاحبه‌شوندگان امکان تغییرات جزئی دیده شده است. پس از طراحی چند سؤال کوتاه، مصاحبه‌ها آغاز گردید و پرسش‌ها در بین گفتگوی صمیمانه با مصاحبه‌شوندگان ارائه شد تا آن‌ها راحت و با احساس امنیت و آرامش صحبت‌های خود را بیان کنند. مصاحبه‌ها با ۳۰ نفر از دختران دهه هشتادی از شهر قم در سه دبیرستان از سه منطقه شهری متفاوت از نظر سطح فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی انجام گردید تا تنوع نمونه‌ها در نظر گرفته شود. کوشش پژوهشگر بر

این بود تا حد توان در روند مصاحبه‌ها، دیدگاه‌های شخصی خود را به پاسخگویان تحمیل نکند. در میان صحبت‌های دختران، مواردی که مبهم بود، پژوهشگر فهم خویش را بیان می‌کرد تا از سوی پاسخگو صحت آن تأیید گردد.

با پایان یافتن مصاحبه‌ها و پیاده کردن فایل صوتی آن‌ها، در آغاز مضامین ابتدایی استخراج گردید و پس از تبدیل مضامین به مقولات فرعی و تبدیل به مفاهیم انتزاعی‌تر، درنهایت مقولات اصلی مشخص گردید.

در جدول زیر توصیفی از مشخصات زمینه‌ای مصاحبه‌شوندگان در پژوهش ارائه گردیده و در فرایند ارائه‌ی یافته‌ها، نقل قول‌هایی از مشارکت‌کنندگان بر اساس کدهایشان بیان می‌شود.

جدول ۱. مشخصات مصاحبه‌شوندگان

کد	سال تولد	تعداد فرزندان	چندمین فرزند	تحصیلات پدر	تحصیلات مادر	رشته
۱	۱۳۸۴	۳	۱	کارشناسی	ارشد	هشتم
۲	۱۳۸۰	۳	۲	سیکل	سیکل	تجربی
۳	۱۳۸۰	۶	۳	دیپلم	دیپلم	انسانی
۴	۱۳۸۲	تک		کارشناسی	ارشد	تجربی
۵	۱۳۸۲	تک		کارشناسی	تخصص	نهم
۶	۱۳۸۲	۳	۱	سیکل	دیپلم	نهم
۷	۱۳۸۰	۵	۵	دیپلم	سیکل	تجربی
۸	۱۳۸۳	۳	۱	کارشناسی	کارشناسی	نهم
۹	۱۳۸۰	۳	۳	دیپلم	دیپلم	تجربی
۱۰	۱۳۸۱	تک		فوق‌دیپلم	ارشد	ریاضی
۱۱	۱۳۸۰	۲	۱	دیپلم	دیپلم	انسانی
۱۲	۱۳۸۱	۲	۲	سطح ۴ حوزه	دیپلم	ریاضی
۱۳	۱۳۸۲	۳	۳	کارشناسی	سطح ۲ حوزه	انسانی
۱۴	۱۳۸۲	تک		کارشناسی	کارشناسی	نهم
۱۵	۱۳۸۱	۲	۱		دیپلم	تجربی
۱۶	۱۳۸۱	۲	۲	کارشناسی	فوق‌دیپلم	تجربی
۱۷	۱۳۸۱	۲	۱	ارشد	کارشناسی	تجربی

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۲۱

کد	سال تولد	تعداد فرزندان	چندمین فرزند	تحصیلات پدر	تحصیلات مادر	رشته
۱۸	۱۳۸۱	۲	۲	دیپلم	دیپلم	تجربی
۱۹	۱۳۸۱	۳	۳	فوق دیپلم	دیپلم	تجربی
۲۰	۱۳۸۱	۴	۴		سیکل	تجربی
۲۱	۱۳۸۲	۲	۲	ارشد	کارشناسی	نهم
۲۲	۱۳۸۱	تک		کارشناسی	ارشد	تجربی
۲۳	۱۳۸۰	۳	۲	ارشد	فوق دیپلم	نهم
۲۴	۱۳۸۲	۲	۱	دیپلم	دیپلم	نهم
۲۵	۱۳۸۲	تک		کارشناسی	دیپلم	نهم
۲۶	۱۳۸۳	۲	۲	ارشد	فوق دیپلم	نهم
۲۷	۱۳۸۱	۲	۲	دیپلم	دیپلم	تجربی
۲۸	۱۳۸۲	۴	۳	دکتری	سطح ۳ حوزه	تجربی
۲۹	۱۳۸۱	۲	۱	دیپلم	کارشناسی	تجربی
۳۰	۱۳۸۲	۲	۲	دیپلم	کارشناسی	نهم

۵- یافته‌های پژوهش

صحبتهای دختران دهه هشتادی در مورد تجربه‌ی زیسته‌ی خویش از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی، پژوهشگر را به یک سنخ بندی از کنش‌های آنان در شبکه‌های اجتماعی مجازی رساند و همچنین اهدافی که متناسب با نیازهایشان از حضور در این شبکه‌ها دارند، مشخص گردید.

۵-۱- سنخ بندی کنش‌های دختران دهه هشتادی در شبکه‌های اجتماعی

مجازی

سنخ کنشی که دختران دهه هشتادی در شبکه‌های اجتماعی مجازی انجام می‌دهند با توجه به اظهاراتشان به سه بخش تقسیم می‌گردد.

جدول ۲. سنخ بندی کنش‌های دختران دهه هشتادی در شبکه‌های اجتماعی مجازی

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مضامین
نفوذ اجتماعی	تبادل اطلاعات	تبادل اطلاعات/ تبادل تصاویر و فیلم‌ها/ تبادل افکار و ایده‌ها
	ایجاد شبکه‌ی ارتباطی	گفتگوی فردی با دوستان/ بحث و مناظره گروهی/ تشکیل و عضویت در گروه‌های دوستی
	خود ابرازی	به اشتراک گذاشتن فعالیت‌های هنری خویش

دختران نوجوان در این پژوهش اذعان داشتند که حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی میدان جدیدی از کنش را برای آن‌ها ایجاد کرده و باعث افزایش قدرت کنشگری و نفوذ اجتماعی آن‌ها شده است. اگرچه این نوع فعالیت در شبکه‌های اجتماعی تا حدودی در غالب کاربران دیده می‌شود، به دلیل محدودیت‌هایی که دختران دهه هشتادی از دو جهت سنی و جنسیتی در فضای عینی جامعه‌ی ایرانی با آن روبرو هستند، این فضا منبع تقویت‌کننده‌ای برای کنشگری و نفوذ اجتماعی آن‌ها فراهم آورده است. همان‌گونه که ژان لادریر^۱ در بحث نظری شبکه‌های اجتماعی مطرح کرد، این فناوری جدید کنش جدیدی را فراهم می‌آورد. بر اساس اظهارات مصاحبه‌شوندگان سه نوع کنش مبادله‌ای، ارتباطی و هنری به دست آمد.

۵-۱-۱- تبادل اطلاعات

از مهم‌ترین کنش‌های دختران نوجوان در شبکه‌های اجتماعی تبادل اطلاعات، تصاویر، فیلم‌ها و افکار و ایده‌هایشان است. امروزه در عصر اطلاعات، در اختیار داشتن اطلاعات و تبادل آن گونه‌ای از سرمایه اجتماعی به حساب می‌آید که احساس لذت و قدرت به دختران نوجوان می‌دهد. در این زمینه می‌توان به تجربه کد ۲۰ اشاره کرد که با احساس غرور می‌گوید: «من یک صفحه دارم فالوورهای خیلی بالان، نزدیک ۱۵۰۰۰ نفر هستند، توش اطلاعات فوتبالی می‌زارم و هر چی مطالب در مورد فوتبالیست‌هاست».

باوجود امکانات متنوع نرم‌افزاری شبکه‌های اجتماعی مجازی، تبادل تصاویر و فیلم‌ها

1. Jean Ladriere

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۲۳

یکی از کارهای جذاب این فضا است. پست کردن تصاویر و ویدیوهای زیبا و کوتاه خانوادگی، دوستانه، امور موردعلاقه و همچنین ایجاد آلبومی از عکس در موضوعات متعدد و به اشتراک گذاشتن آن با دیگران و دیدن پست‌ها و تصاویر دیگران از جمله فعالیت‌هایی است که دختران نوجوان در این فضا انجام می‌دهند. کد ۶ در پاسخ به اینکه در شبکه‌های اجتماعی چه فعالیتی انجام می‌دهی، می‌گوید: «مثلاً در مورد خودم یا عکس‌هایی که برام جالب بوده اشتراک می‌ذارم، یا معمولاً با دوستانم که می‌ریم بیرون لایو می‌گیریم با همدیگه».

تبادل افکار، علایق و بیان ایده‌ها به صورت آزادانه و بدون سانسور و آشنایی با ایده‌ها، افکار، سلايق و علایق دیگران یکی از کنش‌های هیجان‌انگیزی دختران نوجوان در فضای مجازی است. کد ۵ از تجربه خود می‌گوید: «من دوست دارم فالوورم زیاد بشه برای اینکه در مورد مسائل زنان آگاهی بدم، چون تو جامعه یه سری حرفا رو همیشه زد، یه سری چیزا تابوست ولی خب اونجا همچین فضایی نداره، یه ذره آزادتره، من حرفایی که تو جامعه یا خانواده نمی‌تونم بزنم اونجا می‌تونم بزنم». همانگونه که کاستلز می‌گوید، فضای مجازی بستری را فراهم کرده تا گروه‌های فرودست، دیدگاه‌های خویش را آزادانه بیان کنند. دختران نوجوان از طیف‌های مختلف فکری- فرهنگی در این فضا فعالیت می‌کنند. کد ۱۱ در مورد فعالیت خویش می‌گوید: «من خیلی فعالیت سیاسی که توی اینستا میکنم می‌پسندم. مثلاً بعضی شهدای مدافع حرم، بعضی شهدای حریم امنیت هستن که خیلی مظلومند، خیلی گمنامن. مثلاً شهید حدادیان، توی اینستا دیدم ایشون خیلی گمنامان، من خودم یک صفحه‌ی جدید براشون درست کردم، بعد پست گذاشتم».

۵- ۱- ۲- ایجاد شبکه‌ی ارتباطی

شبکه‌های اجتماعی مجازی فضایی مناسب برای تقویت رابطه با دیگر افراد است و زمینه را برای کنش ارتباطی دختران نوجوان فراهم می‌کند. گفتگوی فردی با دوستان حول موضوعات موردعلاقه، بحث و مناظره گروهی و تشکیل و عضویت در گروه‌های دوستی از فعالیت‌های دختران نوجوان در این شبکه‌ها است. فضای مجازی امکان تعامل اجتماعی

با افراد آشنا و غریبه، فارغ از زمان و مکان و فارغ از نظارت والدین برای آن‌ها فراهم می‌آورد که تجربه‌ای منحصربه‌فرد است. چت کردن با دوستان خویش از فعالیت‌هایی است که دهه هشتادی‌ها زمان بسیاری برای آن می‌گذارند. کد ۱۹ می‌گوید: «من خیلی با دوستانم چت می‌کنم، حالم خوب میشه، سر اینکه معلم امروز سوژه‌اش چی بود، یا اینکه سوژه جهان الان چیه». کد ۱۷ این‌گونه توضیح می‌دهد: «فضای مجازی خیلی خوبه، چون اونجا یه سری دوستای جدید پیدا می‌کنم و یا مثلاً توی اون تایمایی که نمی‌تونم دوستانمو ببینم می‌تونم باهاشون حرف بزنم».

ایجاد شبکه‌ی ارتباطی دوستانه از جمله کنش‌های دختران نوجوان در این فضا است. کد ۱۸ تعریف می‌کند: «چون من خیلی به روابط اجتماعی اهمیت میدم و خیلی آدم‌ها برام مهمان، فضای مجازی، فضایی و آماده کرده که بازهم با دوستانم ارتباط داشته باشم، چون از تهران به قم مهاجرت کردم مثلاً تو خونه تنها نشستم ولی دارم با هزار نفر صحبت می‌کنم».

بحث و مناظره گروهی حول موضوعات متنوع سیاسی، فرهنگی و اجتماعی از مصادیق کنشگری فعال دختران نوجوان در شبکه‌های اجتماعی مجازی است. کد ۶ بیان می‌کند: «من تو یه سری گروه‌ها عضو هستم که خب جمعیتش خیلی زیاده، در مورد موضوعات مختلف چت می‌کنیم حالا شاید بعضی بحثای سیاسی پیش بیاد، فوتبال، موسیقی چیزای مختلف».

۵-۱-۳- خود ابرازی

شبکه‌های اجتماعی مجازی بستری را فراهم کرده تا دختران نوجوان بدون صرف هزینه‌های سنگین، فعالیت‌های هنری خود را به دیگران عرضه و به واسطه‌ی هنر خویش دیده شوند. کد ۱۵ چنین تجربه‌ای دارد: «من تو فضای مجازی فعالیت هم می‌کنم، چون کار هنری می‌کنم، قبلاً هم گویندگی کار کردم. یه وقتایی صدامو ضبط می‌کنم، می‌زارم. یه وقتایی که متنای معروف باشه، می‌خونم، شاید بگم جوونای قم منو می‌شناسن از نظر هنری. انسانا باید یا شناخته نشن یا آگه شناخته میشن به وسیله‌ی استعدادای خودشون

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۲۵

شناخته بشن». کد ۲۷ می‌گوید: «من یک پیج هنری داشتم که ۳۰۰۰ فالوور داشت. نقاشی‌های خودمو می‌زاشتم».

درمجموع مضامین بالا بیانگر آن است که شبکه‌های اجتماعی مجازی، بستر مناسبی برای کنشگری فعال دختران نوجوان فراهم کرده و احساس لذت، هیجان و قدرت به آن‌ها می‌دهد. احساسی که این قشر در فضاهای واقعی جامعه امروز ایران به دلایل مختلف فرهنگی و اجتماعی کمتر آن را تجربه کرده‌اند. تجربه زیسته‌ی نمونه‌های این پژوهش از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی و نوع کنشگری آن‌ها تأییدکننده‌ی دیدگاه نظری پرnsکی در خصوص نسل «بومیان دیجیتال» است. نسلی که از دوران کودکی در این فضا زیست کرده و آن را طبیعی می‌پندارند نه آنکه همچون بزرگ‌ترهای خویش با شگفت‌زدگی با آن روبه‌رو شوند.

۵-۲- اهداف دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی

کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی به‌واسطه‌ی حضور در این شبکه‌ها به دنبال اهداف گوناگونی هستند که شناخت نسبت به آن‌ها یک ضرورت برای فهم صحیح این فضا است. دختران نوجوان شش هدف برای حضور در شبکه‌های اجتماعی بیان کردند: سرگرمی و گذراندن اوقات فراغت، آموزش، ایجاد ارتباط، اطلاع‌رسانی، ارضای نیازهای روانی و حفظ فردیت.

جدول ۳. اهداف دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مضامین
رها زیستن	تفریح و سرگرمی	طنز و سرکار گذاشتن / بازی‌های متنوع / فیلم دیدن / رمان خواندن / موسیقی گوش دادن
	آموزشی	استفاده تحصیلی / آرایشی - بهداشتی / زبان و فناوری
	برقراری تعامل و ارتباط با دیگران	حفظ ارتباط با دوستان قدیمی / برقراری ارتباط با دوستان جدید / ارتباط با شبکه‌ی خویشاوندی
	دسترسی به اطلاعات	اخبار سیاسی، اجتماعی و ورزشی / اخبار سلبریتی‌ها / دسترسی سریع به

مقوله اصلی	مقولات فرعی	مضامین
		اطلاعات در زمینه‌های متعدد موردعلاقه
	ارضای نیازهای روانی	حمایت شدن از سوی افراد همفکر/کسب اعتمادبه‌نفس/ پر کردن تنهایی/بیان احساس و عواطف
	حفظ فردیت	قدرت انتخاب/افزایش آگاهی/ تفکر انتقادی/ محوریت فرد/ آزادی بیان

۵-۲-۱- تفریح و سرگرمی

بر اساس اظهارات دختران نوجوان، از مهم‌ترین اهداف حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی، گذراندن اوقات فراغت و تفریح و سرگرمی است. دختران نوجوان در جامعه‌ی ایرانی به دلایل مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی گزینه‌های چندانی برای گذراندن اوقات فراغت خویش با فعالیت‌های فراغتی بیرون از خانه ندارند. آسان‌ترین، در دسترس‌ترین و ارزان‌ترین گزینه برای تفریح و سرگرمی استفاده از ظرفیت شبکه‌های اجتماعی مجازی است.

طنز و شوخی و سرکار گذاشتن یکدیگر توسط دوستان، بازی‌های آنلاین، تماشای فیلم، مطالعه رمان و گوش دادن به موسیقی از تفریحات دختران نوجوان در این فضا است. ویژگی‌هایی همچون محیط کاملاً شخصی، آزادی در نوع انتخاب سرگرمی، گزینه‌های متنوع پیش رو و عدم نظارت و کنترل، جذابیت و هیجان این نوع سرگرمی را دو چندان می‌کند. کد ۱۷ در مورد شبکه‌های اجتماعی مجازی می‌گوید: «سرگرمی، با فضای مجازی حوصلت سر نمی‌ره، وقت می‌گذره، چون هر کاری انجام بدی بعد از چند ساعت ازش خسته میشی ولی خب این جزو کارایی که هر جاش بری به تنوع دیگه داره». کد ۱ تعریف می‌کند: «من همش توی فضای مجازی‌ام، رمانای تلگرام می‌خونم. تو تلگرام جرأت - حقیقت بازی می‌کنم. از بین چیزای مختلف بازی جرأت - حقیقت خیلی برام جذابه، جرأت سخت دیگه، مثلاً خون بازی (جایی از بدنتو تیغ بزنی)، موها تو کوتاه کن، برو به PV آدمی که اصلاً نمی‌شناسیش ببندش به فحش، تو خیابون به یکی تیکه بنداز فیلم شو بذار،

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۲۷

اینا برام خیلی پیش اومده، اینا خیلی با حال و جذابه، اینجوری زندگی‌ام یک نواخت نمیشه. برای همین میرم تو گروه‌ها، باهم دیگه دو به دو بازی می‌کنیم». کد ۱۸ نیز در مورد انتخاب شبکه‌های اجتماعی برای گذراندن اوقات فراغت خویش این گونه توضیح می‌دهد: «من خیلی وسواسی‌ام برای همین بیرون اذیت میشم و لذتی نمی‌برم، ترجیح‌ام اینکه بشینم روی تختم، با دوستم تو گوشی چت کنم یا از تو گوشی فیلم ببینم. من به شدت توی فضای مجازی دنبال دانلود فیلم هستم، الان ۶۰۰۰ تا فیلم دارم».

۵-۲-۲- آموزش

هم‌زمان با گسترش شبکه‌های اجتماعی مجازی و دسترسی آسان برای همه، با مهارت حداقلی و عدم احتیاج به آموزش‌های تخصصی، این فضا، ظرفیت مناسبی برای کاربردهای آموزشی و افزایش مهارت‌های نیروی انسانی در نظر گرفته شد. استفاده تحصیلی برای دروس مختلف، کسب مهارت‌های آرایشی، آموزش زبان و کسب مهارت‌های فناورانه از جمله اهداف آموزشی این شبکه‌ها است که دختران نوجوان ذکر کرده‌اند. کد ۲۲ توضیح می‌دهد: «من خودم به‌شخصه پیج‌های زبان انگلیسی خیلی فالو می‌کنم برای کلاس زبانم، فیلم‌های انگلیسی هم خیلی می‌بینم وقتی پیج زبان می‌بینم در کنار کلاس یاد می‌گیرم چیزای دیگه رو، این که خب زبانم هم گسترده‌تر میشه». کد ۲۱ می‌گوید: «من پیج‌های آرایشی فالو می‌کنم، پوستم خیلی بهتر شده، این و مامانم اینا هم قبول دارن، تو خونه همش ماسک درست می‌کنم برا مامانم اینا هم می‌زنم، خودم هم می‌زنم». کد ۲۳ نیز چنین استفاده‌ای دارد: «من توی اینستا، ترجیح‌م پیج‌های آموزشی میکاپ و آرایشی و ماسک و ایناست».

۵-۲-۳- برقراری تعامل و ارتباط با دیگران

از دلایل جذابیت ارتباطات مجازی، تنوع بخشیدن به شبکه‌ی دوستان خود و افرادی است که علائق، دغدغه‌ها، افکار و مشکلات مشترک با این دختران دارند اما جزء حوزه‌ی اجتماعی آن‌ها محسوب نمی‌شوند.

یکی از جذابیت‌های شبکه‌های اجتماعی مجازی این است که فرصت را فراهم می‌کند تا افرادی که مدت‌ها از آن‌ها بی‌خبریم، پیدا کرده با آن‌ها ارتباط برقرار کنیم. کد ۱۹ چنین تجربه‌ای دارد: «من تو بچگی با یکی دوست بودم، پسر دوست بابام بود، بعد مدت‌ها دیگه همدیگرو ندیدیم تا این که یه روز تو فضای مجازی به من ریکوئست داد و باهم ارتباط گرفتیم». پیدا کردن افراد جدید برای دوستی و ارتباط مداوم با دوستان خویش فارغ از زمان و مکان مشخص، یکی دیگر از اهداف دختران نوجوان از حضور در این شبکه‌ها است. کد ۱ عنوان می‌کند: «من توی تلگرام می‌گردم که یکی مثل خودم باشه پیدا می‌کنم، با هم دیگه دوست میشیم. من خودم یک گروه دوستانه با دو سه تا از دوستای مدرسه‌ام که تو فضای مجازی هستند زدم. یک گروه با چند تا دختر و چند تا پسر هستیم، باهم حرف می‌زنیم، از شهرای دورهم هستند. باهاشون درد دل می‌کنم یا بهشون مشاوره میدم».

غالب دختران نوجوان نگرانی نسبت به ارتباط با افراد ناآشنا در شبکه‌های اجتماعی مجازی ندارند، اما تعداد محدودی هستند که تنها با کسانی در فضای مجازی رابطه دوستانه برقرار می‌کنند که در فضای واقعی آن‌ها را بشناسند، به‌عنوان نمونه کد ۱۰ در مورد عضویت در گروه‌ها و چت کردن در فضای مجازی گفت: «دوستای خودم یعنی فقط کسانی که از قبل می‌شناسمشون، این که کسانی از قبل نشناسمشون، نه. تلگرام هم کسی بخواد عضو کنه قبول نمی‌کنم. فقط گروه کلاسمونه، این که تو گروه‌های غریبه برم، نه، بعد من بخوام برم باهاشون آشنا بشم، نه».

۵-۲-۴- دسترسی به اطلاعات

دسترسی آسان به حجم زیادی از اطلاعات، انتشار آزاد اطلاعات و کسب اخبار از دنیای پیرامون یکی از اصلی‌ترین اهداف کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی است. در اظهارات دختران نوجوان نیز کسب اطلاع از رویدادهای سیاسی، اجتماعی و ورزشی، دنبال کردن اخبار سلبریتی‌ها و دسترسی سریع به اطلاعات در زمینه‌های موردعلاقه و موردنیاز ازجمله اهداف مهمی است که به آن اشاره کردند. کد ۱۶ با هیجان می‌گوید: «اخبار و اطلاعات

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۲۹

به دست میارم، همین که می‌تونیم به سرعت از یه اتفاقی که یک جای دنیا می‌افته خبردار بشم، سلبریتی‌های ورزشی و دنبال کنم».

کد ۲۴ کسب اخبار و دسترسی به اطلاعات در زمینه‌های موردعلاقه را ذکر می‌کند: «امتیاز فضای مجازی این که آدم می‌فهمه اون سر دنیا چه خبره، یکی همین دانستنی‌ها که بهتون میگم مثلاً من خودم چند وقتی که این پیجا رو دارم خیلی چیزا متوجه شدم فقط سیاسی نه، اطلاعات سیاسی خیلی دوست دارم دنبال می‌کنم مثلاً ماشین چون خیلی دوست دارم با مدل ماشینای جدید آشنا شدم. اطلاعات عمومی رو خیلی میره بالا».

کد ۲۱ معتقد است شبکه‌های اجتماعی مجازی این فرصت را در اختیار کاربران قرار می‌دهند که در مورد موضوعات متعدد اطلاعات به‌روز و آنلاین داشته باشند: «استفاده که می‌کنم، می‌تونم اطلاعات به دست بیارم، هر زمینه‌ای که می‌خوام. مخصوصاً تو اینستاگرام خیلی گسترده ست، مثلاً هر چی بخوای پیدا می‌کنی. مثلاً در مورد مراقبت از خودمون مطالب روانشناسی و اینا می‌زارن یا اخبار سلبریتی‌هایی که دوستشون دارم یا در مورد مسائل اجتماعی، پیج‌های فمینیستی رو فالو می‌کنم».

یافته‌های این پژوهش بیانگر آن است که نسل جدید امروز برای کسب اخبار و اطلاع از رویدادهای مختلف به جای استفاده از منابع خبری سنتی همچون تلویزیون، رادیو و روزنامه‌ها به دلیل سرعت و گستردگی دامنه اطلاعات در شبکه‌های اجتماعی مجازی، آن را ترجیح می‌دهند.

۵-۲-۵- ارضای نیازهای روانی

بر اساس اظهارات دختران نوجوان یکی از اهداف مهم حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی که باعث جذابیت این فضا است، برآورده شدن برخی از نیازها و خواسته‌های روانی آن‌ها است. بیان احساسات و عواطف، حمایت شدن از سوی افراد همفکر، کسب اعتمادبه‌نفس و پر کردن تنهایی از مواردی است که مصاحبه‌شوندگان ذکر کرده‌اند. دختران دهه هشتادی به دلیل اقتضای دوران نوجوانی و بلوغ، سرشار از احساسات گوناگون از جمله عشق، نفرت و هیجان هستند و فضای مجازی این امکان را فراهم کرده

تا از طرق مختلف همچون گفتگو، گذاشتن پست و استوری و... بتوانند احساسات خویش را ابراز کنند. کد ۱۹ می‌گوید: «توی فضای مجازی دنبال اینم که احساساتمو بروز بدم، هر اتفاقی که می‌افته هر حسی که دارم به پست می‌زارم که حسمو نشون بده. نه این که خودم و نشون بدم‌ها، به جور تخلیه است. مثلاً برای دوست صمیمی‌ام پست می‌زاشتم که نشون بدم بهش خیلی علاقه دارم».

شبکه‌های اجتماعی مجازی به دلیل همراه بودن با فرد در تمامی ساعات، این امتیاز را دارا هستند که نوجوان هرگاه احساس ناراحتی و تنهایی کرد با آنلاین شدن، تنهایی خویش را برطرف کند. کد ۱۴: «فضای مجازی به جاهایی تنهایی‌ات رو برطرف می‌کنه. بعضی وقتا که احساس ناراحتی می‌کنم به فضای مجازی پناه می‌برم و با دوستم چت می‌کنم».

شبکه‌های اجتماعی مجازی برای افرادی که مهارت‌های ارتباطی و اجتماعی ضعیف دارند، فرصتی را فراهم می‌کند تا بتوانند با دیگران ارتباط برقرار کرده و اعتمادبه‌نفس پیدا کنند. کد ۱۵ چنین تجربه‌ای دارد: «من آدمی هستم که فوق‌العاده اعتمادبه‌نفس پایینی دارم به دوره من هیچ کاری نمی‌کردم، بیرون نمی‌رفتم، دوستی نداشتم ولی خب فضای مجازی که اومد کلی منو توی این روابطم بالا کشید، اعتماد به نفسمو برد بالا واقعاً».

۵-۲-۶- حفظ فردیت

شبکه‌های اجتماعی مجازی به وسیله‌ای امکاناتی که در اختیار دختران نوجوان قرار می‌دهند همچون ایجاد یک محیط کاملاً خصوصی، امکان فعالیت در زمینه‌های موردعلاقه و عدم کنترل از ناحیه والدین نسبت به دنیای واقعی که دارای الزامات و هنجارهای اجتماعی مشخص است، فردیت مورد دلخواهشان را دنبال می‌کنند. قدرت انتخاب، آزادی بیان، اهمیت و محوریت خود، افزایش آگاهی‌ها و تفکر انتقادی از ویژگی‌های حضور در فضای مجازی است که مصاحبه‌شوندگان در اظهارات خویش به آن‌ها اشاره کرده‌اند. کد ۱۵ توضیح می‌دهد: «خب الان نسبت به حقوق خودم خیلی آگاه‌تر شدم، مثلاً من و به‌عنوان به دختر ۱۴ ساله شاید تو جامعه به رسمیت نشناسن، آدم حسابش نمی‌کنن، ولی تو فضای

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۳۱

مجازی همچنین چیزی نیست. هر حرفی رو بخوام می‌تونم بزنم، چیزایی که تو جامعه تابوست، در مورد دین، حکومت، حجاب در مورد همه‌ی این‌ها حرف می‌زنم، تو فضای مجازی خودم حق ابراز عقیده دارم».

محوریت فرد، آزادی بیان و تفکر در شبکه‌های اجتماعی مجازی از مواردی است که کد ۲۶ می‌گوید: «از وقتی وارد فضای مجازی شدم به نظر مردم کمتر اهمیت میدم، سعی می‌کنم خودم مهم باشم، بیشتر خودم باشم، قبلاً بیشتر مقید به قوانین جامعه بودم الآن خیلی برام مهم نیست، آزادی بیان دارم، آزادی تفکر، کسی نیست که بهت بگه این کارو نکن این کارو نکن». بر مبنای یافته‌های این پژوهش، حضور دختران نوجوان در شبکه‌های اجتماعی مجازی باعث گردیده تا آن‌ها فردیت خویش را نسبت به الزامات و هنجارهای فرهنگی، اجتماعی ترجیح دهند.

نتیجه‌گیری

عصر جدید، عصر تغییرات پرشتاب و غیرقابل پیش‌بینی است، دگرگونی و تغییر همه‌ی اجزاء زندگی انسان تنها روند ثابت جهان امروز است. توسعه‌ی روزافزون تکنولوژی‌های جدید اطلاعاتی و ارتباطی افراد و جوامع انسانی را به‌شدت تحت تأثیر قرار داده است. نوجوانان و جوانان، اصلی‌ترین گروه کاربران شبکه‌های اجتماعی مجازی هستند که با حضور در این فضا زیست جدیدی را تجربه می‌کنند. حضور در فضای مجازی نسلی از نوجوانان را پرورش داده که دانش و استعداد ویژه‌ای در کسب مهارت‌های فناوری اطلاعات دارند، به دنبال تجربه‌های جدید در فضای سایبری هستند و انتخاب‌های خاص فرهنگی- اجتماعی خویش را دارند.

دختران دهه هشتادی در ایران به دلیل ویژگی‌های دوران نوجوانی و گشودگی نسبت به تغییرات، یکی از اصلی‌ترین گروه‌هایی هستند که حضور فعالی در شبکه‌های اجتماعی مجازی دارند و اصطلاح بومیان دیجیتال که پرنسکی مطرح کرد مطابق با تجربه‌ی زیسته این گروه سنی در ایران می‌گردد. این دختران نسلی هستند که دوران جامعه‌پذیری آن‌ها هم‌زمان گردیده با حضور گسترده‌ی شبکه‌های اجتماعی مجازی در زندگی روزمره‌ی

افراد، نسلی که از سنین کودکی دسترسی به این فضا را تجربه کرده، کنش‌ها و انتخاب‌های جدیدی برایش فراهم بوده و با استفاده از شبکه‌های اجتماعی مجازی توانایی بازاندیشی نسبت به هویت خویش پیدا کرده‌اند. ارتباطات آنلاین، به بخش جدایی‌ناپذیر حیات اجتماعی دختران دهه هشتادی تبدیل گردیده و ایجاد روابط و حفظ آن یکی از جذاب‌ترین کارکردهای شبکه‌های اجتماعی مجازی برای آن‌هاست. این دختران افکار خویش را از طریق بازنمایی زبان دیجیتال و تجربه حسی در شبکه‌های اجتماعی مجازی با دیگران به اشتراک می‌گذارند. انطباق مفهوم «بومیان دیجیتال» بر دختران دهه هشتادی در این پژوهش با یافته‌های پژوهش خواجه‌نیا در مورد تأیید «بومیان دیجیتال» بر نوجوانان ایرانی مطابقت دارد.

به نظر می‌رسد استقبال چشمگیر دختران دهه هشتادی از شبکه‌های اجتماعی مجازی و ویژه بودن تجربه زیسته‌ی آن‌ها نسبت به بقیه‌ی کاربران به دلیل محدودیت‌های ناشی از جنسیت و سن آن‌هاست که در فضای عینی جامعه‌ی ایرانی با آن روبه‌رو هستند.

فضای مجازی به دلیل ویژگی‌هایی همچون فضای آزاد و بدون محدودیت‌های رایج (زمان، مکان، هنجارها) و حضور در آن فارغ از هویت شخصی، دارای جذابیت ویژه‌ای برای دختران دهه هشتادی است. تجربه‌ی زیست جهان فضای مجازی توسط دختران دهه هشتادی، الگوهای ارتباطی، سبک‌رفتاری و شیوه زندگی خاصی را برای آن‌ها رقم می‌زند که متفاوت از الگوهای نسل والدینشان است.

پژوهش پیش رو با اتخاذ رویکرد کیفی به بررسی تجربه‌ی زیسته‌ی دختران دهه هشتادی شهر قم از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی پرداخته است. بر اساس اظهارات دختران دهه هشتادی، شبکه‌های اجتماعی مجازی در شرایطی که در دنیای واقعی به دلایل مختلف فرهنگی، اجتماعی و اقتصادی مجال چندان برای فعالیت آن‌ها نیست، ظرفیت مناسبی برای کنشگری دختران نوجوان فراهم آورده است. دختران دهه هشتادی با فراهم نبودن شرایط مناسب برای نفوذ اجتماعی و عاملیت فعال در فضای واقعی جامعه، شبکه‌های اجتماعی مجازی را بستری مناسب برای نفوذ اجتماعی خویش می‌دانند. نفوذ اجتماعی که

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۳۳

بر اساس نتایج این پژوهش دال محوری کنشگری دختران در شبکه‌های اجتماعی است با نتایج پژوهش پارک که نفوذ اجتماعی را به عنوان یکی از علایق اصلی بومیان دیجیتال مطرح می‌کند، همخوانی دارد. در کنش‌های دختران دهه هشتادی در این فضا را می‌توان به سه سنخ طبقه‌بندی کرد: تبادل اطلاعات، ایجاد شبکه‌ی ارتباطی و خود ابرازی. دختران نوجوان در شبکه‌های اجتماعی مجازی به تبادل اطلاعات، تصاویر و فیلم‌ها و افکار و ایده‌های خود می‌پردازند. این دختران منبع دسترسی اطلاعاتی خویش را شبکه‌های اجتماعی معرفی کردند و کمتر علاقه‌ای به منابع و رسانه‌های غیر دیجیتالی دارند. گفتگوی فردی با دوستان، بحث و مناظره گروهی و تشکیل و عضویت در گروه‌های دوستی، از جمله فعالیت‌های ارتباطی این دختران در شبکه‌های اجتماعی مجازی است. یکی از امتیازات ویژه‌ی شبکه‌های اجتماعی مجازی برای دختران نوجوان این است که به شکل یک محرک برای برون‌ریزی و خود ابرازی آن‌ها عمل می‌کند و بستری مناسب برای دیده شدن فعالیت‌های هنری آن‌ها بدون صرف هزینه‌های زیاد را فراهم می‌کند. مفهوم «نفوذ اجتماعی» که مقوله‌ی اصلی تحلیل کنشگری دختران نوجوان در این پژوهش است با ایده‌ی «فناوری به مثابه قدرت» کار صادقی فسایی و عرفان منش همسو و همخوان است.

بر اساس یافته‌های این پژوهش، دختران دهه هشتادی با حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی به دنبال اهدافی هستند. نتایج این پژوهش با نظریه‌ی هایدمان که علاقه، نیاز و هدف مشترک عامل پیونددهنده‌ی کاربران در فضای دیجیتال است، تأیید می‌گردد. بر اساس اظهارات مصاحبه‌شوندگان، شش هدف کلی به دست آمد: تفریح و سرگرمی، آموزشی، برقراری تعامل و ارتباط با دیگران، دسترسی به اطلاعات، ارضای نیازهای روانی و حفظ فردیت. از جمله مباحث مهم در موضوع سبک زندگی، بحث سرگرمی و گذران اوقات فراغت است که امروزه از مهم‌ترین فضاهای سرگرم‌کننده نوجوانان و پرکننده اوقات فراغت آن‌ها، شبکه‌های اجتماعی مجازی است. شبکه‌های اجتماعی مجازی، ظرفیت مناسبی برای آموزش مهارت‌ها و دانش‌های گوناگون ایجاد کرده است. مهم‌ترین هدف کاربران نوجوان از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی که ماهیت این شبکه‌ها بر

اساس آن تعریف می‌شود، برقراری تعامل و ارتباط با دیگران و دسترسی به اطلاعات است که این پژوهش به آن پرداخته و نتایج آن مطابق با برخی از پژوهش‌هایی است که نشان دادند زنان و دختران در فضای مجازی با تعداد بیشتری از افراد ارتباط برقرار می‌کنند و نسبت به پسران و مردان معاشرتی‌تر هستند (Pfeil & Panayiotis و Economist, 2009).

حمایت شدن از سوی افراد هم‌فکر، کسب اعتماد به نفس، پرکردن تنهایی و بیان احساسات و عواطف از جمله نیازهای روحی و روانی دختران نوجوان است که در این فضا ارضاء شده و به آن پاسخ داده می‌شود. از جمله مزایای منحصر به فرد حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی برای دختران نوجوان، حفظ فردیت آن‌ها در این فضا است.

پیشنهادهای کاربردی

با توجه به نتایج تحقیق پیش‌رو و پژوهش‌های متعدد انجام‌شده، فضای مجازی و حضور در شبکه‌های اجتماعی به دلیل کاربردهای چند ساحتی که برای دختران نوجوان دارد به بخش جدایی‌ناپذیر زیست روزمره‌ی آنان تبدیل شده است. اگرچه زیست مجازی یک واقعیت غیرقابل بازگشت و دارای کاربردهای متعددی است، ولی چالش‌ها و آسیب‌هایی به‌خصوص برای گروه سنی نوجوانان نیز در بر دارد که لازم است هم‌نخبگان و پژوهشگران و هم سیاست‌گذاران فرهنگی به آن فکر کرده و بسته‌ی عمل و اقدام برای آن طراحی و در نظر بگیرند. در بخش پایانی به‌اختصار گام‌هایی پیشنهاد می‌شود به امید آنکه پژوهشگران در آینده قدم‌های بعدی را محکم‌تر بردارند. کسب مهارت سواد رسانه‌ای هم برای دختران نوجوان و هم‌زمان برای والدین این نوجوانان برای زیستن در فضای مجازی ضروری است، چراکه رفتارهای پرخطر که عادت روزمره‌ی نوجوانان است در دنیای کنونی امتداد مجازی پیدا کرده و همان‌گونه که خانواده و حاکمیت دغدغه‌ی ایمنی آن فضا را دارند می‌بایست نسبت به دنیای دیجیتال نیز طراحی‌های ایمن‌ساز داشته باشند. آموزش تفکر انتقادی و مسئولیت‌پذیری رسانه‌ای به نوجوانان از سوی خانواده‌ها و نظام آموزش رسمی در مواجهه با محتواهای ارائه‌شده در فضای دیجیتال یکی از پیشنهادهای کاربردی است که می‌توان مطرح کرد. طراحی آلت‌رناتیوهای جایگزین در دنیای واقعی که

تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی ...؛ زارع و کرمی | ۳۵

اهداف و کارکردهای حضور دختران نوجوان در شبکه‌های اجتماعی را پوشش دهد و هم‌زمان آسیب‌های آن را نداشته باشد از دیگر گام‌های عملیاتی است که به همکاری خانواده‌ها و دولت احتیاج دارد.

تعارض منافع

تعارض منافع ندارم.

ORCID

Fahimeh Zare

Chahoki

Mohammad Taghi

Karami

<https://orcid.org/0009-0008-4795-0667>

<https://orcid.org/0000-0003-4102-9056>

منابع

- افشانی، علیرضا، مهربان پارسامهر و کبری کریمیان. (۱۳۹۷). «عوامل مؤثر بر گرایش به شبکه‌های اجتماعی مجازی مورد مطالعه: دانش‌آموزان دختر دبیرستان‌های شهر کرد»؛ *فصلنامه علوم اجتماعی*، سال ۲۷، ش ۸۰. <https://doi.org/10.22054/qjss.2018.17060.1430>
- باومن، زیگمونت (۱۳۸۷). «عشق سیال: در باب ناپایداری پیوندهای انسانی»؛ ترجمه عرفان ثابتی؛ تهران: ققنوس.
- تامپسون، جان کشایر. (۱۳۸۰). «رسانه‌ها و مدرنیته، نظریه اجتماعی رسانه‌ها»؛ ترجمه مسعود اوحدی؛ تهران: نشر سروش.
- خلیلی‌آذر، هاید. (۱۳۹۲). «شناخت ویژگی‌های شبکه‌های اجتماعی و تأثیرات آن‌ها بر روابط بین فردی نوجوانان»؛ *پژوهش‌های ارتباطی*، سال بیستم، ش ۳ (پیاپی ۷۵).
- خواجeh‌ئیان، داتیس و همکاران. (۱۳۹۹). «الگوی رفتاری نسل بومیان دیجیتال ایرانی در اینستاگرام: داده کاوی در کلان داده‌های شبکه اجتماعی»؛ *فصلنامه پژوهش‌های ارتباطی*، سال ۲۷، ش ۱. [cr.2020.117695.1961/10.22082.1](https://doi.org/10.22082/cr.2020.117695.1961)
- ذکایی، سعید و سیمین ویسی. (۱۳۹۹). «زیست مجازی در ایران؛ عواطف و خرده‌فرهنگ‌ها در شبکه‌های اجتماعی»؛ تهران: آگاه.
- ذکایی، سعید. (۱۳۸۳). «جوانان و فراغت مجازی»؛ *فصلنامه مطالعات جوانان*، سال دوم، ش ۶.
- رضائیان، عالیّه و افسانه ادریسی. (۱۳۹۷). «تأثیر شبکه‌های اجتماعی و اعتماد اجتماعی بر مصرف فرهنگی نسل چهارم با تأکید بر تلگرام، اینستاگرام و توییتر»؛ *جامعه‌پژوهی فرهنگی*، سال ۹، ش ۲.
- سراجی، فرهاد، اصحاب حبیب‌زاده و سعید شریفی. (۱۳۹۶). «انگیزه‌های استفاده دانش‌آموزان متوسطه از شبکه‌های اجتماعی مجازی»؛ *مطالعات فرهنگ-ارتباطات*، سال ۱۸، ش ۳۹.
- سعدی‌پور، اسماعیل. (۱۳۹۲). «آثار فناوری‌های نوین بر شبکه‌های اجتماعی با تأکید بر نوجوانان»؛ *مطالعات و تحقیقات اجتماعی در ایران*، دوره دوم، ش ۲.
- شرودر، رالف. (۱۴۰۱). «نظریه‌های اجتماعی بعد از اینترنت؛ رسانه، فناوری و جهانی‌شدن»؛ ترجمه حمیدرضا بیژنی‌نژاد؛ تهران: نقد فرهنگ.
- شهابی، محمود و قدسی بیات. (۱۳۹۱). «اهداف و انگیزه‌های عضویت کاربران در شبکه‌های

مش، گوستاواس و ایلان تلمود. (۱۳۹۳). «نوجوان دیجیتال: دنیای اجتماعی نوجوانان در عصر

اطلاعات؛ ترجمه اسماعیل سعدی پور و مینا آذرنوش؛ تهران: رشد.

یعقوبی دوست، محمود. (۱۳۹۹). «جامعه‌شناسی شبکه‌های اجتماعی»، تهران: جامعه‌شناسان، روان‌شناسان.

References

- Bargh, J. A. (2002). Can you see the real me? Activation and expression of the true self on the Internet. *Journal of Social Issues*, 58, 33-48.
- Buckingham, D., & et al. (2008). *Youth, identity & digital media*. Cambridge: MIT Press.
- Economist. (2009). Primates on Facebook: Even online, the neo cortex is the limit. Retrieved from <http://www.economist.com/sciencetechnology/displaystory.cfm?storyId=13176775> (accessed June 26, 2009).
- Heidemann, J. (2010). *Online social networks: Ein sozialer und technischer Überblick*. Retrieved from www.uni-augsburg.de/exzellenz/.../wi-272.pdf.
- Livingstone, S., & Helsper, E. (2007). Taking risks when communicating on the Internet. *Information, Communication and Society*, 5, 619-644.
- Jang, J. Y., Han, K., Lee, D., Jia, H., & Shih, P. C. (2016). Teens engage more with fewer photos: Temporal and comparative analysis on behaviors in Instagram. In *Proceedings of the 27th ACM Conference on Hypertext and Social Media* (pp. 71-81).
- Kaplan, A. M., & Haenlein, M. (2010). Users of the world, unite! The challenges and opportunities of social media. *Business Horizons*, 53(1), 59-68. <https://doi.org/10.1016/j.bushor.2009.09.003>.
- Neal, J. W. (2007). Why social networks matter: A structural approach to the study of relational aggression in middle childhood and adolescence. *Child and Youth Care Forum*, 36, 195-211.
- Park, N., Kee, K. F., & Valenzuela, S. (2009). Being immersed in social networking environment: Facebook groups, uses and gratifications, and social outcomes. *Cyberpsychology & Behavior*, 12(6), 729-733.
- Pfeil, U., Arjan, R., & Panayiotis, Z. (2009). Differences in online social networking: A study of users' profiles and the social capital divide among teenagers and older users in MySpace. *Computers in Human Behavior*, 25, 643-654.
- Prensky, M. (2001). Digital natives, digital immigrants. *On the Horizon*, 9, 1-6.
- Quan-Haase, A., & Wellman, B. (2002). How does the Internet affect social capital? In M. Huysman & V. Wulf (Eds.), *Social capital and information technology* (pp. 113-135). Cambridge, MA: MIT Press.

Quinn, D., Chen, L., & Mulvenna, M. (2011). Does age make a difference in the behavior of online social network users? In *2011 International Conference on Internet of Things and 4th International Conference on Cyber, Physical and Social Computing* (pp. 266-272). IEEE.

References (In Persian)

- Afshani, A., Parsamehr, M., & Karimian, K. (2018). Factors affecting the tendency to use virtual social networks: Case study of female high school students in Shahr-e-Kord. *Quarterly Journal of Social Sciences*, 27(80).
- Bauman, Z. (2008). *Fluid love: On the instability of human bonds* (E. Sabeti, Trans.). Tehran: Qoghnoos.
- Thompson, J. K. (2001). *Media and modernity: Social theory of media* (M. Ohadi, Trans.). Tehran: Soroush Publishing.
- Khalili-Azar, H. (2013). Understanding the characteristics of social networks and their effects on adolescents' interpersonal relationships. *Communication Research*, 20(3), 75.
- Khajehian, D., et al. (2019). Behavioral pattern of Iranian digital natives on Instagram: Data mining in social network big data. *Journal of Communication Research*, 27(1).
- Zakai, S. (2004). Youth and virtual leisure. *Quarterly Journal of Youth Studies*, 2(6).
- Zakai, S., & Veisi, S. (2019). *Virtual life in Iran: Emotions and subcultures in social networks*. Tehran: Agah.
- Rezaian, A., & Idrisi, A. (2018). The impact of social networks and social trust on fourth generation cultural consumption with emphasis on Telegram, Instagram, and Twitter. *Cultural Sociology*, 9(2).
- Saraji, F., Habibzadeh, A., & Sharifi, S. (2017). Motivations of high school students to use virtual social networks. *Culture-Communication Studies*, 18(39).
- Saadipour, E. (2013). The effects of new technologies on social networks with emphasis on adolescents. *Social Studies and Research in Iran*, 2(2).
- Schroeder, R. (2022). *Social theories after the internet: Media, technology, and globalization* (H. R. Bijaninejad, Trans.). Tehran: Naqd Farhang.
- Shahabi, M., & Bayat, G. (2012). Goals and motivations of users' membership in virtual social networks (A study on youth in Tehran). *Culture and Communication Studies*, 13(20).
- Sadeghi Fasaei, S., & Erfanmanesh, I. (2018). Analysis of the characteristics of combining adolescent agency and technology with regard to the domestication of ICTs. *Quarterly Journal of New Media Studies*, 4(13).

- Flick, U. (2012). *Income on qualitative research* (H. Jalili, Trans.). Tehran: Ney Publishing.
- Karvani, A. L., & Atash Afrooz, S. (2015). Investigating and understanding the relationship between virtual social networks and leisure time. *Journal of Cultural Management*, 9(29).
- Castells, M. (2001). *The information age: Economy, society and culture: The rise of the network society* (A. Aliqolian & A. Khakbaz, Trans., Vol. 1). Tehran: Tarh No.
- Kafi, M., & Shoa Hashemi, S. M. (2022). Technological family: The consequences of the dominance of virtual social networks on family relations. Qom: Hawza and University Research Institute.
- Kermani, H., & Khaniki, H. (2019). Habermas on Telegram: Analysis of the public sphere and communicative action in Iranian journalists' conversations on social media. *New Media Studies*, 5(19).
- Karimian, K., Parsamehr, M., & Afshani, S. A. (2018). The relationship between the use of virtual social networks and social isolation among female high school students in Shahrekord city. *Family Research Quarterly*, 43.
- Kowsari, M. (2008). Generations X, Y, and Z and cultural policymaking in Iran. *Cultural Strategy*, 3.
- Ladrier, J. (2001). *The encounter of science and technology with cultures* (P. Asdat, Trans.). Tehran: Research Institute for Culture, Art and Communication.
- Mohammadpour, A. (2013). *Anti-method: Qualitative research method* (Vols. 1 & 2). Tehran: Sociologists' Publications.
- Mohammad Pour, A. (2017). *Contemporary research method in the humanities*. Tehran: Qoqnoos.
- Mesh, G., & Talmud, I. (2014). *Digital adolescents: The social world of adolescents in the information age* (E. Saadipour & M. Azarnoush, Trans.). Tehran: Roshd.
- Yaghoubidoust, M. (2019). *Sociology of social networks*. Tehran: Sociologists, Psychologists.

استناد به این مقاله: زارع، فهیمه، کرمی، محمدتقی. (۱۴۰۴). تجربه زیسته دختران دهه هشتادی از حضور در شبکه‌های اجتماعی مجازی (مورد مطالعه: شهر قم)، فصلنامه مطالعات رسانه‌های نوین، ۱۱(۴۱)، ۴۰-۱. DOI: 10.22054/nms.2025.62282.1251

New Media Studies is licensed under a Creative Commons Attribution-NonCommercial 4.0 International License..